

УДК 378.01

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ

Туренко В.Е., Соболев Т.В., Ярмоліцька Н.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У даній статті доводиться думка про те, що виходячи з сучасних законодавчих та економічних факторів інноваційна складова має стати одним з ключових аспектів модернізації філософської освіти в Україні. Включення її в контексті філософської освіти має розширити спеціалізації підготовки фахівців з даної галузі, а відтак стає необхідністю оновлення навчальних планів на рівні магістратури. Автори наголошують, що серед можливих форм втілення інноваційної складової у зміст підготовки фахівців на філософських факультетах на рівні магістратури мають бути проектні розробки стартапів, тренінги, стажування на виробництві (компанії, фірми, ЗМІ) і в науково-дослідних інституціях. Підкреслюється, що саме завдяки впровадженню і навчання інноваційній діяльності в контексті системи філософської освіти в Україні майбутні випускники та фахівці зможуть стати конкурентоспроможними на ринку праці у різних галузях суспільства – управління, ЗМІ, бізнес тощо.

Ключові слова: філософська освіта, інновація, вітчизняна філософська освіта, вища освіта, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що наразі відбувається активне впровадження основних ідей та аспектів нової редакції Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VII. Серед основних нововведень даного Закону є те, що підкреслюється велике значення інноваційної складової у системі Вищої школи. Вона, на думку авторів Закону, має стати для вітчизняної системи освіти таким же важливим елементом як і наукова. Через це стає важливим ґрунтовне дослідження ролі та значення інноваційних елементів в контексті модернізації вищої освіти в Україні загалом, і філософської зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі в науковій літературі, як у вітчизняній, так і зарубіжній присутні дослідження В. Андрущенко, А. Бистрової, А. Бойко, Л. Губерського, Н. Гулевської, О. Дольської, М. Згуровського, М. Козловець, І. Коновальчук, Є. Пінчук, М. Старостіна та інших, що присвячені як аналізу інноваційної діяльності загалом, так і специфіки її втілення в контексті системи філософської освіти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зазначити, що хоча є певна кількість наукових студій, присвячених аналізу сутності інноваційної діяльності та впровадження її в систему вітчизняної вищої освіти, однак можемо констатувати, що наразі відсутні наукові розвідки, які стосуються систематичного та комплексного дослідження ролі та значення інновації в контексті модернізації філософської освіти на Україні.

Мета статті. Отже метою даної статті є цілісне дослідження стосовно висвітлення сутності та значення інновацій в контексті модернізації вітчизняної філософської освіти.

Виклад основного матеріалу. Зміна динаміки і змістовних ліній сучасного історичного поступу зумовили потребу в модернізації професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного фахівця. Серед об'єктивних передумов цього процесу можна виокремити такі:

1) глобалізаційні зміни (глобалізація, становлення інформаційного суспільства, світова динаміка і нова екологічна епоха, локальні конфлікти

і потреба формування "громадянина світу", полікультурного виховання тощо);

2) внутрішні зміни (становлення державності, демократичні і ринкові перетворення, зміна духовно-морального клімату, загострення соціальних проблем, зокрема, бідності, демографії, екології).

До суб'єктивних чинників належать:

а) зміна ідеологічної парадигми розвитку;

б) зміна співвідношення раціонального та ірраціонального знання (науки і релігії);

в) змістовне оновлення системи гуманітарного знання (філософія, політологія, соціологія);

г) зміна загальнонаукової (природничої) картини світу [9, с. 19].

Як бачимо актуальність модернізації гуманітарної освіти, в т.ч. філософської є одним суб'єктивних факторів, які дозволять більш ефективно та адекватно спряти професійній та світоглядно-методологічної підготовці сучасного фахівця незалежно від напрямку спеціальності. Проте, варто наголосити, що оголошена концепція реформи і модернізації освіти, про яку імпліцитно та експліцитно свідчить текст нового Закону України «Про вищу освіту», всю тяжкість її реалізації покладає на регіони і безпосередньо на освітні установи, надавши їм можливість не тільки самостійного ведення фінансово-господарської діяльності в сфері освіти, а й відповідальності. Реалізація національного освітнього проекту, підвищення якості освіти, впровадження профільного та дистанційного навчання, нових інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес і процес управління, забезпечення матеріальної бази, нові принципи фінансування та самостійного управління – ось далеко не повний перелік завдань, які наразі стоять перед освітніми установами, фахівців різних галузей наукового знання.

«На сьогодні, зазначає О. Дольська, філософія виступає інструментом у формуванні міждисциплінарних та трансдисциплінарних зв'язків. Сучасна наука стрімко рухається в своїх досягненнях, але філософське обґрунтування цих досягнень стає необхідною умовою загального розвитку людства. Не можна зрозуміти хід розвитку наукового знання, якщо не брати до уваги філософські аспекти сучасного розвитку су-

пільства, інформації, науки, техніки, технологій, освіти тощо. Як наслідок, перед філософією розгортаються нові проблеми, не тільки методологічні та теоретичні, але й практично-орієнтовані та прикладні [7, с. 20].

Головною проблемою є вже не пошук деяких даних або конкретного дослідницького матеріалу, як це було навіть десять років тому, а саме вміння віднаходити у величезному обсязі різноманітних джерел та наявної інформації ту, що дасть змогу успішно й ефективно досягати поставлених цілей, розв'язувати сформульовані проблеми, робити обґрунтовані прогнози, обирати оптимальні рішення у найрізноманітніших ситуаціях. Одним із базових засобів виконання цього складного завдання є університетська освіта, невіддільною частиною якої є філософія та філософська освіта, котра завжди, хоча й на різних рівнях та у різний спосіб (насамперед залежно від того, чи йдеться про спеціалізовану підготовку філософів, чи про викладання філософії для «неспеціалістів»), працює зі світоглядом студента, з його вмінням мислити та обґрунтовувати теоретичні висновки, опрацьовувати інформацію, застосовувати наукові методи пізнання в усіх царинах буття сучасної людини.

Через це А. Бойко у докторській дисертації «Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз» наголошує, що «модернізація освіти» є закономірним процесом оновлення національної системи освіти загалом, та тих чи інших напрямків підготовки зокрема, відповідно до апробованих практикою здобутків у цій галузі провідними країнами світу; у змістовому розумінні модернізація подається як «оновлення», «осучаснення», «узгодження з вимогами часу», що інтелектуалізується на основі таких принципів, як спадкоємність, системність, толерантність, інноваційність, порівняння із зарубіжним досвідом тощо, узагальнюються основні суперечності процесу модернізації освіти в період утвердження ринкових відносин та способи їх раціонального розв'язання [4, с. 6].

Така ситуація настановує на впровадження інновацій в систему вищої філософської освіти в Україні, адже, сьогодні цінне саме по собі не освіта, а здатність на основі отриманих знань створювати нове знання, вміння ним керувати на основі теоретичної бази, яка була отримана у вузі на базі навчання не так практичного, скільки має в своїй основі наукову і творчу складову. Відповідно до цього, інновації – це прямиий шлях до інтеграції освіти, науки і виробництва. Причому інновації повинні зачіпати всі аспекти освітнього процесу: організаційний, прикладної, методичний. Тільки в цьому випадку інновації стануть реальним інструментом поліпшення якості освіти в т.ч. і філософської.

Разом з тим треба відзначити, що філософія не дає рецептів і безумовних схем життя та діяльності людини. Проте знайомство з її проблематикою може відкрити шляхи до відповідей на важливі життєві питання, що постають перед особистістю та соціумом. Філософія, підкреслює Л. Губерський, може навчити мистецтву розмислів, розмірковувань, толерантного сприйняття думок та позицій опонентів. У контексті сучасної

реальності, коли домінують фінансові та економічні виміри, філософія наголошує самоцінність людини незалежно від статусу та здібностей кожного [5, с. 12-13].

Необхідно відзначити, що інновації у вищій школі розуміються не стільки як реалізація в освіті антропологічних і філософських концепцій людини і культури, що було характерно для другої половини минулого століття, скільки як відповідь на виклики часу, враховуючи вимоги ринкової економіки й процеси входження України в європейську світову спільноту. Причиною цього є також й переважно індустріальна модель вітчизняної економіки, застаріла або недостатньо реорганізована система освіти, відсутність стратегії формування особистості інформаційної доби [9, с. 25].

Інноваційний характер освіти вказує не лише на міру розробки і впровадження нововведень – нового змісту, нових педагогічних технологій, а й процесу всебічного реформування освіти, якісних змін у способі діяльності особи, стилі її життя. До основних принципів інноваційних змін в освіті можна віднести: принцип безперервності освіти; особистісно-орієнтованого навчання; єдності навчання і виховання; пошуку нестандартних методів і форм навчання [8; 36, 37]. Також варто відзначити, що концептуальні засади інноваційних процесів у системі вищої освіти визначається комплексом фундаментальних філософських, загальнонаукових та конкретно-наукових закономірностей і принципів, обумовлюється загально-цивілізаційними, національними, соціальними, регіональними умовами розвитку освіти та особистісними детермінантами суб'єктів інноваційних процесів [10, с. 124].

На нашу думку, інноваційність соціально-гуманітарного навчання загалом, та філософського зокрема, являє собою сукупність нововведень, виражених у системі дій і операцій навчальної діяльності, які дозволяють швидко і ефективно досягти прогнозованого результату. Важливим завданням інноваційних технологій навчання в даний час є формування активних життєвих і громадянських позицій того, кого навчають.

В даному контексті, зазначає Н. Гулевська, інноваційні технології, які використовуються в соціально-гуманітарному навчанні, виконують дві важливі для держави функції:

- 1) готують фахівців нового покоління для ринку інтелектуального праці;
- 2) є повноправними суб'єктами ринкової економіки в якості розробників, поставальників об'єктів інтелектуальної власності, продукції та послуг з новою якістю, затребуваним споживачами.

У навчальному плані тієї чи іншої гуманітарної спеціальності, в т.ч. і філософської на рівні магістратури мають бути присутні такі форми навчання, як проектні розробки стартапів, тренінги, стажування на виробництві (компанії, фірми, ЗМІ) та науково-дослідних організаціях. Технологічне оснащення навчального процесу має відповідати рівню передової науки [6, с. 36].

Така наповненість навчального плану, зумовлена тим, що інноваційний характер сучасної освіти (в т.ч. і філософської – В.Т.), на думку А. Бойко, у нових умовах господарювання інновації перетворився на ключовий фактор зростання конкурентоздатності, забезпечення економічного

зростання, зростання добробуту населення, а також забезпечення оборонної, економічної, технологічної та екологічної безпеки країни.

А для держав з перехідною економікою саме інновації забезпечують перехід до нової технологічної бази, випуску нової продукції й, в кінцевому підсумку – виходу у фазу економічного зростання. Як результат піднесення ролі інновацій в усіх сферах людської діяльності швидко продукуються, оновлюються і розповсюджуються нескінчені факти, дані і знання про явища природи, технологічні та суспільні зміни. У зв'язку з цим істотно зростає роль системних, міждисциплінарних знань людини, необхідних з нескінченими потоками різноманітних знань і даних з метою вирішення нових, нестандартних проблем [4, с. 12].

Разом з тим важко не погодитися з позицією В. П. Андрущенка, який висвітлює вирішальну залежність змісту модернізації філософської освіти, впровадження інноваційної складової від ганебного стану сьогоденного українського суспільства: «Інноваційний розвиток освіти в цих умовах має проблематичний характер. Його здійснення знаходиться під загрозою. Неважко спрогнозувати те, що більшість наших дітей у найближчий час належної освіти не отримають й увійти в суспільний процес у якості його повноформатного суб'єкта навряд чи зможуть. Висновок, як кажуть, на поверхні: без належної освіти, виховання, культурної соціалізації підростаючого покоління і дорослих «український прорив» є справою безнадійною» [1, с. 7]. Тим самим проблема модернізації позначається як система структурних та інституційних суперечностей у процесі соціальної трансформації української освіти. До глобальних викликів активного опору модернізації (М. Кастельє) українська система освіти додає неузгодженість, нерівномірність, соціальну невірноваженість [11, с. 10].

Відповідно до цього, філософсько-методологічною основою інноваційного підходу в освіті має стати гуманістична тенденція розвитку людини, що ґрунтується на принципах вільного індивідуального творчого розвитку особистості, з урахуванням індивідуальних можливостей. Інновації освіти мають забезпечити умови для випереджального зростання потреб людини протягом усього її життя. Традиційний тип освіти характеризується постійним відтворенням певних знань та навичок. Цей тип був спрямований на підтримку і відтворення досвіду людини та соціальної системи в цілому. Сутність традиційної освіти полягає у відтворенні педагогічного досвіду згідно із заданим зразком. Інноваційна освіта стосується не лише розробки і впровадження нововведень – нового змісту, нових педагогічних технологій, а й процесу всебічного реформування освіти, якісних змін у способі діяльності особи, стилі її життя. Інноваційна система за основну мету приймає засвоєння способів діяльності людини в незнайомій ситуації, наданні досвіду творчої самостійної діяльності та створення умов для зростання і розширення особистого досвіду [3, с. 227].

У цій новій парадигмі найголовніше місце відводиться аналітичним здібностям фахівців, тобто їх спроможності шукати і знаходити необхідну інформацію, точно формулювати проблеми і гіпо-

тези, вбачати в сукупностях даних певні закономірності, знаходити розв'язання складних міждисциплінарних задач. Національні економіки більшості країн світу будуються на засадах інноватики. Вони поєднують такі важливі суспільні складові, як виробництво, науку, освіту та бізнес в єдину інноваційну модель країни, галузі чи кампанії. Тому сучасний фахівець повинен мати цілісні знання про ринкові, інноваційні механізми і вміти їх застосовувати на практиці.

Як відомо, у розвитку філософії можна виділити чотири основні аспекти:

1. Розробка нових філософських систем.
2. Розвиток вже існуючих філософських систем.
3. Формування галузей філософської інноватики як сфери прикладних філософських досліджень і розробок.
4. Популяризація філософських систем.

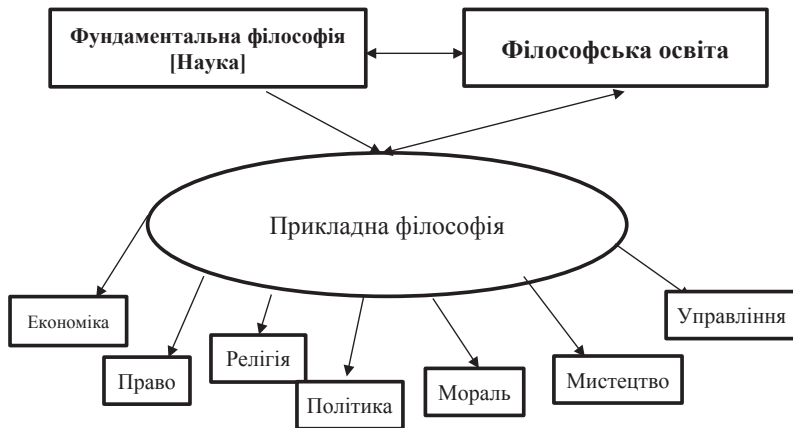
Перші дві аспекти – розвиток філософії як фундаментальної науки і галузі знання. Третій і четвертий аспекти – галузі філософської інноватики у широкому сенсі: рішення нефілософських проблем за допомогою філософського інструментарію. Здебільшого філософська інноватика орієнтована на комплексні та міждисциплінарні проблеми. З її допомогою здійснюється формування епістемологічного контексту, який згодом залишається «за дужками» міждисциплінарного, або дисциплінарного дослідження [12, с. 4].

Введення моделі, де саме філософське знання і філософська діяльність трактується як диференціюються залежно від ступеня (рівня) абстрагування і, навпаки, стосовно до розвинутих механізмів перекладу абстрактних схем в практичну діяльність або в духовну діяльність (практику) більш конкретну, ніж філософська, очевидно, здійснюється під впливом і за аналогією з розвинутою науковою діяльністю, де на певному етапі її розвитку, за образним висловом

Філософською інноватикою, на думку М. Старостіна, слід називати сферу інтелектуальних і практичних розробок міждисциплінарного виду, здійснюваних за допомогою інструментарію філософської рефлексії. Потреба позначення цієї галузі діяльності терміном «філософська інноватика» пов'язана насамперед з необхідністю більш точної кваліфікації даного виду діяльності – це не сфера фундаментальної філософії, і навіть не завжди її прикладна частина у вигляді «філософії науки», «філософії політики» або «філософії релігії», а рішення ще більш конкретних і гостро актуальних міждисциплінарних завдань. З іншого боку, це і не власне філософська діяльність, а інтелектуальна діяльність, здійснювана за допомогою філософських засобів.

Інструментарій філософської інноватики орієнтований на рішення складносистемних, міждисциплінарних проблем, де абсолютно недостатній монодисциплінарний інструментарій та необхідно вирішувати завдання виявлення підстави науки, здійснення синтезу різних дисциплінарних галузей, розробки проектів складносистемної діяльності, спрямованої на велику перспективу, вирішення соціально-практичних завдань, пов'язаних з діяльністю суб'єктів з різноспрямованими стратегіями і т.п. [12, с. 8-9].

Взаємовплив теоретичної (освіти і науки) та прикладної філософії:

Висновки. Таким чином, проаналізувавши сутність та значення інноваційної складової у вітчизняній вищій освіті загалом, та в контексті модернізації філософської освіти зокрема:

1. Виходячи з сучасних законодавчих та економічних факторів інноваційна складова має стати одним з ключових аспектів модернізації

вітчизняної філософської освіти. Включення її в контексті філософської освіти має розширити спеціалізації підготовки фахівців з даної галузі, а відтак стає необхідністю оновлення навчальних планів на рівні магістратури.

2. Серед можливих форм втілення інноваційної складової у зміст підготовки фахівців на філософських факультетах на рівні магістратури мають бути проектні розробки стартапів, тренінги, стажування на виробництві (компанії, фірми, ЗМІ) і в науково-дослідних інституціях.

3. Саме завдяки впровадженню інноваційної складової у систему вітчизняної філософської освіти, майбутні випускники та фахівці зможуть стати повноправними суб'єктами ринкової економіки в якості розробників, постачальників об'єктів інтелектуальної власності, продукції та послуг з новою якістю, затребуваним споживачами.

Список літератури:

- Андрущенко В. П. Умови та напрями інноваційного розвитку освіти / В. П. Андрущенко // Вища освіта в Україні. – 2009. – № 3. – С. 5–13.
- Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю. В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. – № 1 (4). – 2015. – С. 27–33.
- Бойко А. І. Інноваційний характер сучасної освіти / А. І. Бойко // Філософські обрії. – 2008. – № 19 – С. 223–234.
- Бойко А. І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз [Текст]: автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.10 / Бойко Анжела Іванівна; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 31 с.
- Губерський Л. В. Філософія і освіта: зустріч перспектив / Л. В. Губерський // Філософська думка. – 2013. – № 3. – С. 3–13.
- Гулевская Н. А. Инновационные технологии в социально-гуманитарном образовании / Н. А. Гулевская // Известия Волгоградского государственного технического университета. – № 6. – Том 10. – 2009. – С. 35–37.
- Дольська О. Дієвість прикладного характеру сучасної філософії / О. О. Дольська // Практична філософія. – 2015. – № 1(№ 55). – С. 13–21.
- Згуровський М. З. Основні завдання вищої освіти України щодо реалізації принципів Болонського процесу та забезпечення вимог сфери праці / М. З. Згуровський // Матеріали Всеукраїнської наради ректорів вищих технічних навчальних закладів «Вища технічна освіта України і Болонський процес». – Харків: НТУ «ХПІ», 2004. – С. 36–45.
- Козловець М. А. Українська вища освіта в дискурсі глобалізаційних процесів / М. А. Козловець // Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 18–32.
- Коновальчук І. І. Теоретичні засади реалізації інноваційних процесів у вищих навчальних закладах / І. І. Коновальчук // Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 124–134.
- Пінчук Є. А. Соціально-філософський аспект модернізації системи освіти як становлення інформаційного суспільства / Є. А. Пінчук // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка 2010. – № 50. – С. 8–12.
- Старостин А. М. Философские инновации: Когнитивная и аксиологическая репрезентации / А. М. Старостин. – LAMBERT Academic Publishing (Германия), 2011. – 308 с.

Туренко В.Э., Соболев Т.В., Ярмолицкая Н.В.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ И ЗНАЧЕНИИ ИННОВАЦИЙ В КОНТЕКСТЕ МОДЕРНИЗАЦИИ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ФИЛОСОФСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье приходится мнение о том, что исходя из современных законодательных и экономических факторов инновационная составляющая должна стать одним из ключевых аспектов модернизации философского образования в Украине. Включение ее в контексте философского образования должен расширить специализации подготовки специалистов по данной отрасли, а затем становится

необходимостью обновления учебных планов на уровне магистратуры. Авторы отмечают, что среди возможных форм воплощения инновационной составляющей в содержание подготовки специалистов на философских факультетах на уровне магистратуры должны быть проектные разработки стартапов, тренинги, стажировки на производстве (компании, фирмы, СМИ) и в научно-исследовательских институтах. Подчеркивается, что именно благодаря внедрению и обучению инновационной деятельности в контексте системы философского образования в Украине будущие выпускники и специалисты смогут стать конкурентоспособными на рынке труда в разных сферах общества – управление, СМИ, бизнес и т. **Ключевые слова:** философское образование, инновация, отечественная философская образование, высшее образование, инновационная деятельность.

Turenko V.E., Sobol T.V., Yarmolitska N.V.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ON THE ESSENCE AND IMPORTANCE OF INNOVATION IN THE MODERNIZE UKRAINIAN PHILOSOPHICAL EDUCATION

Summary

This article has the idea that the basis of the current legal and economic factors innovative component should be one of the key aspects of modernization of philosophical education in Ukraine. The inclusion of it in the context of philosophical education is to expand the specialization of training in the industry, and thus becomes a necessity update curricula at the graduate level. The authors emphasize that among the possible forms of embodiment innovative component in the content of training at the Faculty of Philosophy at the graduate level should develop the project start-up, training, training on production (companies, firms, media) and research institutions. It is emphasized that it is through the implementation of training and innovation in the context of the philosophical system of education in Ukraine future graduates and professionals will be able to become competitive in the labor market in various sectors of society – government, media, business and more.

Keywords: philosophical education, innovation, domestic philosophical education, higher education, innovation.